

MECHANISM OF ASSET-LIABILITY MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN

Rustam Eshkuvatovich G'oziyev¹

Banking and Finance Academy

KEYWORDS

active operations, commercial
bank revenues, lending

ABSTRACT

The banking system plays a crucial role in the economy. Banks accumulate temporarily idle funds, facilitate the functioning of the distribution and reallocation mechanism of financial resources across various sectors and industries. Therefore, it is extremely important to ensure the efficient operation of commercial banks and the banking system as a whole. This article presents recommendations for enhancing the efficiency of active operations of commercial banks through various methods, ranging from technical solutions to organizational measures.

2181-2675/© 2024 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.12621822**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Graduate student of Commercial Bank Management, Banking and Finance Academy, Tashkent, Uzbekistan
(Rustam.Goziyev@ipotekabank.uz)

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA AKTIV-PASSIVLARNI BOSHQARISH MEXANIZMI

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

faol operatsiyalar, tijorat
banklari daromadlari,
kreditlash

ANNOTATSIYA/AHHOTAЦИЯ

Bank tizimi iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi. Banklar vaqtincha bo'sh bo'lgan moliyaviy mablag'larni yig'ishadi, turli sohalar va ishlab chiqarish tarmoqlariga moliyaviy resurslarni taqsimlash va qayta taqsimlash mexanizmining ishlashiga ko'maklashadi. Shuning uchun, tijorat banklari va bank tizimining samarali faoliyatini ta'minlash nihoyatda muhimdir. Ushbu maqolada tijorat banklarining faol operatsiyalarini samaradorligini yuksaltirishning texnik yechimlardan tortib tashkiliy choralargacha bo'lgan turli metodlari yuzasidan tavsiyalar keltirilgan.

Banklar zamonaviy pul xo'jaligining ajralmas qismidir. Barcha banklarning faoliyati qayta ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liq. Iqtisodiy hayot markazida joylashgan banklar sanoat va savdo, qishloq xo'jaligi va aholi o'rtasidagi aloqalarni amalga oshiradilar hamda ishlab chiqaruvchilar manfaatlariga xizmat qiladilar. Iqtisodiyotda bank tizimi umumiy iqtisodiy barqarorlik va uning rivojlanish xavfsizligini ta'minlaydigan muhim institutdir. Hozirgi vaqtda bank sektorini qayta shakllantirish choralari hamda makroiqtisodiy vaziyatni yaxshilash bo'yicha amalga oshirilayotgan tadbirlar O'zbekistonda bank faoliyatining asosiy ko'rsatkichlariga yuqori natijalarni erishishga imkon berdi. Shunday qilib, kredit tashkilotlarining aktivlari sifati va tuzilmasi yaxshilanmoqda, ularning moliyaviy natijalari sezilarli darajada yaxshilandi, bu esa iqtisodiyotning real sektoriga ajratilayotgan kreditlarning o'sishi, kredit portfeli sifatining oshishi va muddati o'tgan qarzdorlikning kamayishida o'z aksini topdi. Xususan, bank aktivlari va kredit ajratmalari 2 barobar oshib, mos ravishda 166,6 trillion so'm va 110,6 trillion so'mni tashkil etdi.

2017 yil yakunlariga ko'ra tijorat banklaridagi umumiy depozit hajmi 58,7 trillion so'mga yetdi, bu 2016 yil bilan solishtirganda 61 foizga ko'pdir. 2017 yil yakunlariga ko'ra bank tizimining umumiy kapitali 1,6 barobar oshib, 23,7 trillion so'mni tashkil etdi, bu banklarga kapital yetarliligi va likvidligining ko'rsatkichlarini ta'minlash imkonini berdi. 2017 yil yakunlariga ko'ra sof oltin-valyuta zaxiralari hajmi 26,6 milliard dollarni tashkil etdi, yillik o'sish esa 1,4 milliard dollarni tashkil etdi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank infratuzilmasining to'laqonli rivojlanishi milliy iqtisodiyotning o'sishiga hal qiluvchi turtki beradi. Shu bilan birga, Aganova A.N. va Vashchekina I.V. ta'kidlashicha, yirik investitsiya resurslari bank tizimlari orqali shakllanadi va milliy davlatlar ularni milliy iqtisodiyot ehtiyojlariga yo'naltirishda manfaaddordir. Tijorat banklarining daromad manbalari ular tomonidan amalga oshiriladigan turli xil faoliyat turlari, ya'ni faol operatsiyalar hisoblanadi. Faol operatsiyalar – bu banklar o'z resurslarini o'z nomidan joylashtirish orqali zarur

daromad olish maqsadida amalga oshiriladigan operatsiyalardir. Shuning uchun banklarga faol operatsiyalarni samaradorligini oshirish muhimdir. Asosiy maqsad – daromadlarni maksimal oshirish, yangi mijozlarni jalb qilish, mavqeini mustahkamlash va yaxshilash.

Bukato V.I. va Lvov Yu.I. fikriga ko'ra, asosiy faol operatsiyalar quyidagilardan iborat:

- Kredit operatsiyalari, bankning kredit portfelini shakllantiradi;
- Investitsiya operatsiyalari, investitsiya portfelini shakllantirish uchun asos yaratadi;
- Kassa va hisob-kitob operatsiyalari, bank tomonidan mijozlarga ko'rsatiladigan asosiy xizmat turlaridan biri hisoblanadi;
- Bankning barcha operatsiyalarini muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlovchi tegishli infratuzilmalarni yaratish bilan bog'liq boshqa faol operatsiyalar.

Lavrushin banklarning eng keng tarqalgan faol operatsiyalari sifatida quyidagilarni hisoblaydi:

- Kredit operatsiyalari, banklarga asosiy daromad qismini olib keladi. Makroiqtisodiy miqyosda bu operatsiyalarning ahamiyati shundan iboratki, banklar vaqtincha ishdan chiqqan pul fondlarini faol mablag'larga aylantirib, ishlab chiqarish, muomalada bo'lish va iste'mol jarayonlarini rag'batlantiradi;
- Investitsiya operatsiyalari jarayonida bank investor sifatida chiqib, resurslarni qimmatli qog'ozlarga yoki qo'shma xo'jalik faoliyati huquqlariga sarmoya qiladi;

Shunday qilib, umumiy qilib aytganda, tijorat banklarining faol operatsiyalari o'z mablag'lari va jalb etilgan (qarz) mablag'larni foyda olish maqsadida qonunchilik me'yorlarini qo'llagan holda, zarur likvidlik darajasini saqlash va turli operatsiyalar bo'yicha tavakkallarni oqilona taqsimlash bilan banklar tomonidan amalga oshirilishini anglatadi.

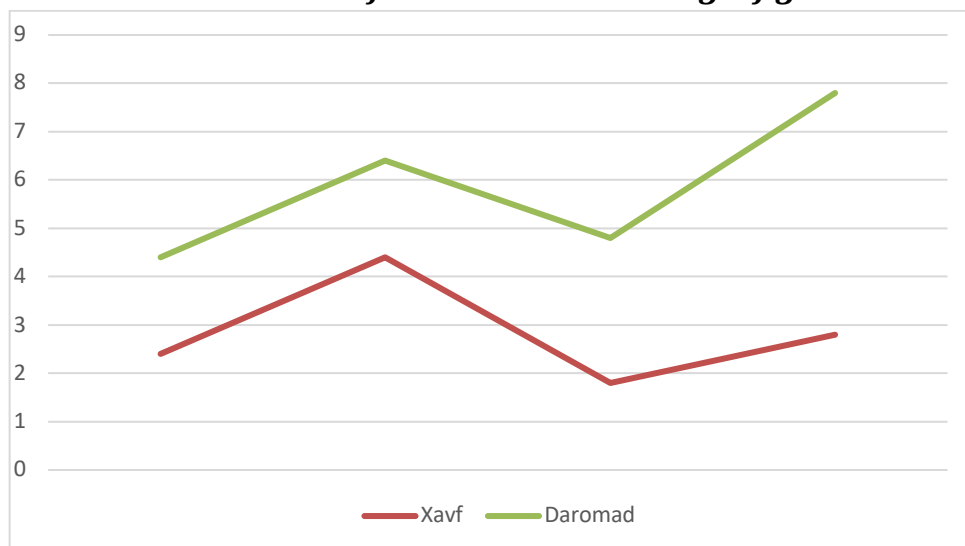
Asosiy yo'nalishlar bo'yicha bankning faol operatsiyalarini tadqiq etish va tahlil qilish quyidagilardan iborat:

- daromadlilik, daromad darajasi;
- xavf darajasi/likvidlik;
- muddatlik;
- aktivlarning diversifikatsiya darajasi, asosiy mablag'larni (kreditlar, qimmatli qog'ozlar va boshqalar) joylashtirish yo'nalishlari umumiy holatda ham, ushbu yo'nalishlar ichida aktivlar turlari bo'yicha ham. Strukturaviy balansda aktivlar daromad keltiradigan - to'g'ridan-to'g'ri foiz daromadini keltiradigan va daromad keltirmaydigan - to'g'ridan-to'g'ri foiz daromadini keltirmaydigan aktivlarga taqsimlanadi. Shu bilan birga, daromad keltirmaydigan aktivlar bank uchun doimo daromad keltirmasligi mumkin emasligini aytib o'tish lozim. Aktivlar sifati baholanayotganda ularni daromad keltiradigan va daromad keltirmaydigan, likvidli va likvidsiz qilib ajratish kerak. Bankning faol operatsiyalarini tahlil qilish ularning daromadlilikini, xavf darajasi va likvidligini aniqlash maqsadida amalga oshiriladi.

Mablag'larni samarali joylashtirishning maqsadi: bank tayyor bo'lgan xavf darajasida

eng yuqori daromad keltirishi mumkin bo'lgan aktivlarni sotib olish. Quyidagi grafikda shartli ravishda aktivlar daromadliligi va ularning xavfliligi o'sishi, natijada likvidlik pasayishi o'rtasidagi bog'liqlik ko'rsatilgan. Mablag'larni samarali joylashtirishning maqsadi: bank tayyor bo'lgan xavf darajasida eng yuqori daromad keltirishi mumkin bo'lgan aktivlarni sotib olish.

1-rasm. Xavf va daromad nisbati grafigi

Hisobga olsak, banklarning umumiy aktivlarining katta qismi kredit berishga to'g'ri keladi, banklar uchun asosiy muammolardan biri kredit xavflari va ularning o'sish tendensiyasi ekanligi ayon bo'ladi. Kredit xavfi — bu bankning zarar ko'rish xavfi bo'lib, u qarzdorning bank oldidagi moliyaviy majburiyatlarni shartnoma shartlariga muvofiq bajarmasligi, to'liq bajarmasligi yoki o'z vaqtida bajarmasligi natijasida paydo bo'ladi. Sabablari: mamlakat yoki mintaqaning iqtisodiy tizimidagi noqulay o'zgarishlar; iqtisodiyot tarmoqlaridagi inqiroz holatlari, bu esa qarzdorlarining ishbilarmonlik faolligining pasayishiga olib keladi; qarzdorning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy yoki ishbilarmonlik sohalarida yuz bergan o'zgarishlar tufayli rejalashtirilgan moliyaviy natijaga erishmasligi; bozor qiymatidagi o'zgarishlar; ta'minotning sifatini yo'qotish; qarzdorning vijdotsizligi, kreditdan noto'g'ri foydalanish va boshqalar. Aktivlarning foydaliligi (ROA) – bu bank rentabelligini miqdoriy baholashga imkon beruvchi asosiy koeffitsientlardan biridir.

$$ROA = \frac{Pb}{A}$$

ROA — aktivlarning foydaliligi;

Pb — balans foydasi;

A — davr mobaynida balandagi aktivlar summasi.

Aktivlarning foydaliligi bank aktivlarining daromad keltirish qobiliyatini tavsiflaydi va bilvosita ularning sifati hamda bankning aktiv va passivlarini boshqarish samaradorligini aks ettiradi. Koeffitsientning past qiymati konservativ kredit siyosati yoki ortiqcha operatsion xarajatlar natijasi bo'lishi mumkin; koeffitsientning yuqori qiymati aktivlarning

muvaffaqiyatli boshqarilishini ko'rsatadi.

Ushbu ko'rsatkichni quyidagicha o'zgartirish mumkin:

$$ROA = \frac{Pb}{Ad}$$

Ad — daromad keltiradigan aktivlar.

Bu ikki ko'rsatkich o'rtasidagi farq bankning daromadlilikini daromad keltirmaydigan aktivlar sonini qisqartirish hisobiga oshirish imkoniyatini bildiradi. Xorijiy tajribada ushbu ko'rsatkichlarning suratida sof foyda ifodalanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, inflyatsiya sharoitida aktivlar va kapitalning daromadlilik o'sish sur'ati o'rtacha inflyatsiya darajasidan yuqori bo'lishi kerak. Daromadlilikni boshqarishda, aktivlar va kapitalning daromadlilik ko'rsatkichlarini tegishli banklar guruhi uchun o'rtacha ko'rsatkich bilan taqqoslash kerak. Aktivlarning daromadlilik ko'rsatkichlari va kapitalning daromadlilik ko'rsatkichlari bank rentabelligi moliyaviy koeffitsientlar tizimida asosiy ko'rsatkichlardir. Ammo yuqori foiz odatda katta xavf bilan bog'liq bo'ladi, shu sababdan bir vaqtning o'zida bankning xavfdan qanchalik himoyalanganligini ham inobatga olish kerak. Banklar ko'p miqdorda faol operatsiyalarni oshirmasliklarining sabablaridan biri: muammoli va umidsiz kreditlarning ko'payishi; asoslanmagan soliq cheklovlari va ma'muriy to'siqlarning saqlanishi, shuningdek, potensial qarzdorlarning moliyaviy holatini real baholash imkoniyatlarini cheklovchi soliq hisobotlarining radikal soddalashtirilishi. Sabablardan biri sifatida ko'plab banklar kredit operatsiyalari hisobiga investitsiya operatsiyalari ulushini oshirayotganliklarini ko'rish mumkin. Bu hozirgi vaqtda banklar o'z mablag'larini kreditlardagi xavfdan kamroq bo'lgan investitsiyalarga yo'naltirishni oqilona deb hisoblashlari bilan izohlanadi. Faol bank operatsiyalari – bu banklarning zaruriy daromad va likvidlikni ta'minlash maqsadida ularning ixtiyorida mavjud resurslarni joylashtirish operatsiyalaridir. Bank aktivlarini tahlil qilish bankning resurs bazasini tahlil qilishdan keyingi tijorat bankining moliyaviy-iqtisodiy faoliyatini kompleks tahlil qilish tizimining bosqichidir. Faol operatsiyalarni tahlil qilish va baholash tijorat banki faoliyatini tahlil qilishning eng muhim bosqichi hisoblanadi, chunki u bankning resurs bazasidan qanchalik samarali foydalanayotganini baholash hamda bankning ixtisoslik darajasini aniqroq aniqlash imkonini beradi. Aktiv – bu bank tomonidan nazorat qilinadigan va quyidagi talablarning biriga javob beradigan obyekt: daromad keltiradi; daromad keltiruvchi boshqa obyektga almashish mumkin. Kreditlash aksariyat mahalliy banklarning daromad keltiruvchi asosiy faol operatsiyalar turi bo'lganligi sababli, unga alohida e'tibor qaratish lozim. Kredit jarayonining sifatini oshirish maqsadida nazorat mazmunini belgilab beruvchi, kredit bitimlarini tartibga soluvchi va xavf darajasini baholovchi protseduralarni ishlab chiqish zarur.

Banklarning faol operatsiyalar samaradorligini oshirish yo'nalishlaridan biri kompyuter tarmog'ini takomillashtirishdir. Internet-texnologiyalar yordamida yangi bank axborot-tahlil tizimini ishlab chiqish mumkin, bu foydalanuvchilarga o'zlarining kredit

qarzlari bo'yicha axborotni istalgan vaqtda markazlashgan ma'lumotlar bazasidan olish, uylaridan chiqmagan holda qarzlarni internet-bank orqali mavjud plastik kartani ishlatib to'lash imkonini beradi. Mijozlarning bank operatsiyalarini bajarish vaqti kamaytirilishi va pul oqimlarini boshqarish jarayonining tezkorligi oshirilishi uchun elektron axborot uzatish tizimini joriy etish zarur. Ushbu tizim mijozlarga bevosita bankka murojaat qilmasdan, istalgan joyda (uyda yoki ishda) turli operatsiyalarni bajarish imkonini beradi. Misol uchun:

- to'lov ko'rsatmalarini tahrirlash, tayyorlash va chop etish (to'lov talabnomalari va topshiriqlari, shuningdek, boshqa hujjatlar);
- valyuta kurslari haqida ma'lumot olish;
- to'lov ko'rsatmalarini elektron shaklda banklarga jo'natish;

Faol operatsiyalarni boshqarishning samarali yondashuvi moliyaviy oqimlarni tahlil qilishdir. Ushbu tahlil doirasida investitsiyalar, daromadlar, foyda taqsimlash, aktivlarning ko'payishi hamda alohida investitsiya operatsiyalari ko'rib chiqiladi. Investitsiyalar va kredit operatsiyalarini moliyaviy sarmoya oqimlari va ushbu sarmoyalardan olingan daromadlar oqimlari sifatida tasavvur qilish qulaydir.

Aynan shu printsip asosida jahon bank amaliyotida butun bir toifadagi bank imitatsiya modellarini yaratish tashkil etiladi. Bu kompaniya faoliyatiga yaxlit qarash, operativ va strategik rejalarni ishlab chiqish, shuningdek, alohida muhim investitsiya operatsiyalarini tayyorlashni ta'minlaydi. Tijorat banklarining imitatsiya modellar - yirik "sistemali" banklar menedjmentining zaruriy elementi sifatida, bank operatsiyalarini rejalashtirish va boshqarishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarishga imkon beradi. Ular elektron jadvallar, maxsus bank ekspert paketlari va struktural modellashga asoslangan holda amalga oshiriladi. Modellarini yaratish katta xarajatlarni talab qilmaydi va muvofiq ravishda, o'rtacha imkoniyatlarga ega banklar uchun ham mavjuddir. Banklar o'z kredit mahsulotlarini amalga oshirayotganda iste'molchilarni farqlash zarur. Asosiy maqsad – bank mahsulotlarini iste'mol qiluvchilar potensial mijozlarni aniqlash. Bank, bir tomondan, turli tovarlar iste'molchilarini maksimal darajada qondirish maqsadida har bir mijozning ehtiyojlarini hisobga olishi kerak, ikkinchi tomondan, maksimal daromad olish uchun.

Tijorat banklarining kredit mahsulotlari optimallashtirilishi kredit jarayonini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu bozor segmentatsiyasi usuli yordamida amalga oshiriladi. Ushbu usulning ma'nosi – umumiy mijozlarni bir xilda xususiyatlarga ega bo'lgan bir nechta alohida segmentlar yoki guruhlariga ajratish. Masalan, geografik, demografik, iqtisodiy va boshqa segmentlarni ajratish mumkin. Shundan kelib chiqib, har bir mijozning daromad darajasi va u yoki bu kredit mahsulotiga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlash mumkin. Olingan ma'lumotlar asosida har bir segment uchun ma'lum turdagi kredit mahsulotlarini ishlab chiqish mumkin. Kredit beruvchilarning manfaatlarini samarali himoya qilish va Bazon bank nazorati qo'mitasi tomonidan tavsiya qilingan, "zaif" banklar bilan ishlashda bank nazorati organlarining vakolatlarini o'z ichiga oluvchi mahalliy qonunchilikka o'zgartirishlar kiritish masalasini o'rganish zarur. Zalog portfelini optimallashtirish kreditlash jarayonida muhim rol o'ynaydi. Zalogli portfel deganda, qarzdor tomonidan

kredit oluvchiga taqdim etilgan turli mulk turlarining birligi tushuniladi. Bank kreditlari portfeli moliyaviy faoliyatga hamroh basic havf turlariga, jumladan likvidlik xavfi va to'lovlilik xavfiga moyil bo'lganligi sababli xavflarni boshqarish jarayonini takomillashtirish zarur. Mijozning reytingini o'rnatish tizimini joriy etish, qarzdorning kredit qobiliyatini aniqlash va uning moliyaviy majburiyatlarini bajarish imkoniyatini aniqlash har qanday tijorat bankining kredit ishining asosi bo'lishi kerak.

Kreditni boshqarish bankdan kredit portfelining tuzilishi va sifat tarkibini doimiy nazorat qilishni talab qiladi. Zamonaviy sharoitlarda foiz xavfi asosiy bank xavflaridan biriga aylandi. Shu sababli, banklardagi foiz xavfini boshqarish muammolari tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Quyidagi yo'nalish kichik banklarning yirik banklar bilan birlashishi bo'lishi mumkin. Bu xizmatlar doirasini kengaytirish, kapital yetishmovchiligi muammosini hal qilish, boshqaruvning samarasizligini bartaraf etish va yangi mijozlarni jalb qilish imkonini beradi. Yana bir yo'nalish maksimal darajada mijozlarga yo'naltirilganlikdir. Bu degani, banklar har bir mijozning moliyaviy xizmatlarga bo'lgan ehtiyojlarini maksimal darajada qondirishga intiladi. Bu har bir mijoz bilan bo'lgan munosabatlar to'plamidan maksimal daromad olishga yordam beradi. Shunday qilib, mijozlar bilan bo'lgan munosabatlarning sifati va chuqurligi hamda banklarning xizmat ko'rsatish va savdo sohasidagi imkoniyatlari va ko'nikmalari, bu munosabatlarni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishni ta'minlab, har bir bankning raqobatbardosh ustunligining muhim asosi bo'lib qoladi. Mijozlarga maksimal yo'nalish doirasida har bir mijozga kengaytirilgan individual yondashuv taklif qilinishi mumkin. Bu, albatta, banklarni qarz oluvchilarga yaqinlashtiradi. Masalan, agar scoring tizimi mijozga rad javobini bersa, individual yondashuvga ega banklar mijozning kreditga layoqatliligini ko'rib chiqishda egiluvchan bo'lishlari mumkin. Banklar oldida turgan vazifalarni hal qilishning zaruriy sharti – biznesni rivojlantirish sohasida kompleks texnologik modernizatsiya o'tkazishdir. Bu ish unumdorligini oshiruvchi va xarajatlarni optimallashtiruvchi jarayonlar va tizimlarning ko'lamini kengaytirishga olib keladi. Banklarning asosiy vazifalari konsolidatsiyalangan operatsion model yaratish, risklarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish va avtomatlashtirishning sifat jihatidan yangi darajasiga chiqish bo'lishi mumkin. Operatsion modelni takomillashtirish bo'yicha ish banklarning mehnat unumdorligi va iqtisodiy samaradorligini oshirishga, xizmatlar sifati va mijozlarning qoniqish darajasini yaxshilashga yo'naltirilishi kerak. Ushbu sohada asosiy vazifa shunday tizimlar va jarayonlarni yaratishdirki, ular nafaqat mahalliy tijorat banklari faoliyatining keng qamrovini yengib o'tishi, balki uning yangi individual raqobatbardosh afzalliklarini shakllantirishning muhim manbai bo'lishidir. Va nihoyat, boshqaruv apparati va barcha boshqa xodimlarning kasbiy darajasi juda muhimdir. Malakasiz xodimlar o'z vazifalarini sifatli va samarali bajarishga qodir emaslar.

Kommersiya banki aktivlarini boshqarishni takomillashtirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan usullardan biri samarali ichki nazorat modelini yaratishdir. Kommersiya bankining ichki nazorat tizimi bir-biri bilan bog'liq funktsional elementlar (maqsad, mavzu,

obyekt, sub'ekt, mexanizm) majmuasidan iborat bo'lib, bu kredit tashkiloti moliyaviy operatsiyalarining samaradorligi va natijadorligini, moliyaviy ma'lumotlarning ishonchliligini, ushbu operatsiyalar va ma'lumotlarning milliy qonunchilik va tashkilotning ichki hujjatlariga muvofiqligini ob'ektiv baholash imkonini beradi. Ichki nazorat bank tomonidan amalga oshirilgan operatsiyalarning samaradorligi va foydaliligini, shuningdek, bankni yo'qotishlardan himoya qilishni ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Faol operatsiyalarni boshqarish samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri bank xavflari bilan bog'liq. Bank operatsiyalari xarakteriga qarab xavflar balans yoki balansdan tashqari operatsiyalar xususiyatidan kelib chiqishi mumkin, shuningdek, ular faol va passiv operatsiyalar xavfiga ajratiladi.

Bankning foydaliligi, shuningdek, doimiy ravishda duch keladigan, foiz xavfi deb ataladigan daraja bilan bog'liq. Bank tizimi har bir mamlakat iqtisodiy tizimining muhim qismi hisoblanadi. Bank tizimi shuning uchun ham O'zbekiston tijorat banklari faoliyatining samaradorligini oshirish muhimdir. Yuqorida sanab o'tilgan tavsiyalarni bajarish mahalliy tijorat banklari reytingini va faol operatsiyalar samaradorligini oshirishi mumkin:

- yangi mijozlarni jalb qilish yo'li bilan;
- mijozlar uchun qulaylik yaratadigan yetarli darajadagi ishonchlilikka ega yangi internet-texnologiyalarni joriy qilish orqali;
- mijozlarning to'lovga layoqatliligini yanada sifatli baholash orqali;
- xodimlarning kasbiy darajasini oshirish orqali;
- moliyaviy xavflarni sifatli boshqarish orqali.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

- [1]. <http://cbu.uz/ru/press-tsentr/obzori/2018/01/99793/>
- [2]. Aganov A. N., Vashchekina I. V. Kredit taqsimotini optimallashtirish bilan iste'mol kreditlash sohasidagi tijorat banklarining mahsulotlari hududning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini hisobga olgan holda//Savollar mintaqaviy iqtisodiyot. 2013. No3. 3-13-betlar.
- [3]. Bashirova S. V., Babina N. V. Garovdan foydalanishni optimallashtirish va kreditlash // Mintaqaviy iqtisodiyot masalalari. 2012. No3. 16-22-betlar.
- [4]. Kadjaeva M. R. Bank operatsiyalari. M.: nashriyot markazi "Akademiya", 2012. – 464 b.
- [5]. Motovilov O.V., Belozarov S.A. Bank ishi: darslik. - Moskva: Prospekt, 2014. – 408 b.
- [6]. Sklyarenko V.V. Bank boshqaruvi: darslik: <http://studok.net/book/69-bankovskij-menedzhment-uchebnoe-posobie-sklyarenko-vv.html>
- [7]. Strujkin, J.F. Tijorat bankida moliyaviy menejment: o'quv qo'llanma / R.O. tomonidan tahrirlangan. Strujkina. – M.: Iqtisodiyot, 2010. –456 b.